

Nhiều khi có những tâm phát sanh biệt những cách khác nhau xuyên qua ngũ căn và ý môn. Khi tâm nhãn thức và Nhĩ thức phát sanh thì chúng ta tham đắm vào chúng. Những tâm này phát sanh vì những nhân duyên khác nhau. Tâm nhãn thức và tâm tham biệt cách không phát sanh cùng một lúc, chúng thì khác nhau và có những cách năng khác nhau. Chúng ta sẽ hiểu về những việc các loại tâm này, chúng ta biệt chúng phát sanh theo thức và chúng có những năng gì. Mỗi tâm đều có những năng riêng của nó (*Kicca*). Tâm có tất cả 14 cách năng.

Tâm phát sanh rồi thức đi đắm đắm tiên của kiếp sống cũng phải có một cách năng. Tái sanh là gì, và thức sẽ cái gì đi tái sanh? Chúng ta nói đến sự tái sanh của một em bé, những trong thức, chúng có danh và sắc tái sanh. Tái sanh là danh thức thức. Chúng ta nên xem xét tái sanh thức sẽ là gì. Danh và sắc sanh đi luôn luôn và nhờ vậy luôn luôn có sanh thức. Để hiểu nguyên nhân tái sanh, chúng ta nên biệt những lý do danh sắc phát sanh rồi khoanh khoanh đắm tiên của kiếp sống mới.

Điêu gì phát sanh đắm tiên của đời sống chúng ta, danh hoặc sắc? Rồi biết cách khoanh khoanh nào của đời sống, chúng ta cũng đắm có các danh liên tục. Trong các cách gì có năm uẩn (4 danh uẩn và một sắc uẩn), danh không thức phát sanh mà không có sắc; tâm không thức phát sanh mà không có thân [1]. Điêu gì chúng ta làm thức cho biết cách khoanh khoanh nào của đời sống thì cũng làm thức cho khoanh khoanh đắm tiên của kiếp sống chúng ta. Rồi khoanh khoanh đắm tiên của kiếp sống chúng ta, danh và sắc phải phát sanh cùng một lúc. Tâm phát sanh và lúc đó gọi là tâm tái thức (*patisandhi citta*) [2]. Vì không có tâm nào phát sanh mà không có nguyên nhân. Tâm tái thức cũng phải có nguyên nhân. Tâm tái thức là tâm đắm tiên của kiếp sống mới và nhờ vậy nguyên nhân của nó có thức là trong quá khứ. Nhưng ta có thức hoài nghi về kiếp quá khứ, những nếu không có kiếp quá khứ thì làm thức nào con người có thức khác biệt như vậy? Chúng ta có thức thức về con người sanh ra có những nghiệp khác nhau. Chúng ta có thức gì thích cá tính của một em bé chỉ do cha mẹ? Điêu chúng ta muốn nói thức sẽ "cá tính" là danh. Cha mẹ có thức chuyển đời thêm danh pháp nữa mà nó đi thức ngay khi nó phát sanh? Chúng ta có những nhân thức khác làm trở duyên cho cá tính của một em bé. Các tâm sanh đi thức tiếp liên nhau và nhờ vậy mới tâm trở duyên cho tâm kia. Tâm cuối cùng của kiếp quá khứ (tâm thức) được thức tiếp bởi tâm đắm tiên của kiếp sống này. Cho nên những khuynh hướng nghiệp nghiệp mà nghiệp ta tạo trong kiếp quá khứ có thức liên thức bằng cách liên thức thức tâm này đến tâm kia và thức kiếp quá khứ đến kiếp hiện tại. Bởi vì nghiệp ta đã huân tập những huynh hướng nghiệp nghiệp trong kiếp quá khứ khác nhau, nên họ tái sanh có những huynh hướng nghiệp nghiệp và những sở thích khác nhau.

Không như chúng ta thấy rằng, con người có những đặc tính khác nhau, mà còn thấy rằng họ tái sinh trong những hoàn cảnh khác nhau; một số người tái sinh trong những hoàn cảnh thuận lợi và một số người khác tái sinh trong hoàn cảnh khổ đau. Điều hiển nhiên đối với chúng ta không nên chấp nhận danh từ "con người" hoặc "hoàn cảnh". Nếu chúng ta suy nghĩ theo pháp chân đế, chúng ta thấy rằng, chúng sanh sống trong hoàn cảnh hạnh phúc hoặc đau khổ thì không có gì khác, ngoài trừ việc cảm nhận những đau khổ và bất lợi xuyên qua mắt, tai, mũi, lưỡi và thân xác. Đó là quy định của quy luật nhân quả. Quả không phát sanh mà không có nhân duyên; nó là nguyên nhân của nghiệp quả và nghiệp quả phát sanh. Con người khác nhau nên tạo nghiệp khác nhau và mỗi hành động mang lại kết quả riêng của nó. Sự thật là con người tái sinh trong những hoàn cảnh khác nhau phải có một nhân duyên: nó là duyên nghiệp đã tạo trong kiếp sống quá khứ. Nghiệp quả dẫn dắt con người tái sinh. Tâm tái tạo là kết quả của nghiệp.

Trên thế gian này, chúng ta thấy sự tái sinh khác nhau của con người và loài thú. Khi chúng ta so sánh kiếp sống của loài thú với kiếp sống con người, chúng ta nhận thấy rằng tái sinh kiếp thú thì đau khổ; nó là quy luật nhân quả. Tái sinh kiếp người là quy định, cho dù con người sanh ra gặp phải nghèo khổ hoặc phải chịu đựng những đau khổ bất hạnh suốt đời sống của họ. Sự tái tạo của con người có những quy định khác nhau bởi vì con người đã tạo nghiệp thiện hoặc nghiệp ác khác nhau.

Trong kho tàng kinh điển của kiếp sống, nghiệp quả của tâm tái tạo và dòng chảy của cũng phải phát sanh. Người ta có thể hỏi nguyên nhân gì của pháp phát sanh vào kho tàng kinh điển của kiếp sống. Chúng ta thấy rằng, con người tái sinh có những đặc điểm về thân khác nhau: có người mạnh, kẻ yếu, có người bị tật nguyền khi sanh ra. Điều này phải có nguyên nhân của nó. Đó là nghiệp duyên khi nhân cho các danh lợi của tái sinh.

Sự pháp chúng ta có thể gọi là "sức chết" và sự pháp chúng ta cũng có thể gọi là "cây" do nghiệp quả? Cây thì không có "tái sinh" bởi vì cây thì không có tạo nghiệp thiện và nghiệp quả phát sanh; nó không có nghiệp quả khi nhân cho sự tái sinh của nó. Thế thì điều gì dẫn dắt cho sự sống của cây. Điều này con người, nghiệp quả của pháp luật sát na tâm tái tạo phát sanh. Không có kiếp sống, nếu nghiệp quả không tạo ra sự pháp luật kho tàng kinh điển của kiếp sống. Có bốn nguyên nhân tạo ra sự khác nhau. Như chúng ta biết nghiệp quả là một yếu tố. Những yếu tố khác là: tâm, thế giới và vật thể. Nghiệp quả tạo ra sự pháp luật sát na tâm tái tạo phát sanh và sau đó những yếu tố khác cũng bắt đầu tạo ra sự pháp luật. Thế thì điều gì tạo ra sự pháp luật; nếu không có thế giới thì kiếp sống mới không thể phát triển. Thế thì điều gì tạo ra sự pháp luật của kiếp sống. Ngay khi tâm tái tạo diệt, luật sát na tâm nghiệp quả phát sanh, tâm cũng bắt đầu tạo ra sự pháp luật, và nó tạo ra sự pháp luật của kiếp sống của chúng ta. Xa hơn nữa, vật thể tạo ra sự pháp luật cho sự phát triển. Nó tạo ra sự pháp luật của đời sống của chúng ta. Như vậy chúng ta thấy rằng có bốn nguyên nhân

tho ra sức thân.

Đôi khi sức pháp không hiện hữu trong thân mà hiện hữu bên ngoài, như sức trong vật liệu hoặc cây chột, nhưng sức này duy nhất do thời tiết tạo ra.

Nghiệp tạo ra sức pháp không những không khoanh khếch đưu tiên của kiếp sống mà suốt cả đời sống của chúng ta. Nghiệp không những tạo ra tâm quố mà nó biến chuyển hoàn toàn qua căn môn, mà nó còn tạo ra suốt cả kiếp sống của chúng ta những sức pháp mà có chức năng như căn môn do những căn này chúng được tiếp nhận. Ví dụ chúng ta có thể tạo ra nhãn căn riêng của chúng ta? Nó không thể do thời tiết tạo ra, mà chỉ do nghiệp tạo. Sự ghép mắt không thể thành tựu ngoài trừ nghiệp tạo ra nhãn căn trong thân của người tiếp nhận.

Sự tái sinh bằng thai bào của người mẹ không phải là cách duy nhất của sự tái sinh. Chúng ta học Phật pháp thấy rằng có bốn cách tái sinh khác nhau: thai sanh, noãn sanh, thục sanh, hóa sanh.

Người ta muốn biết khi nào sự sống bắt đầu trong bào thai của người mẹ. Chúng ta không thể xác định khoanh giới gian chính xác. Sự sống bắt đầu ở sát na tâm tái tạo đang sanh cùng mắt lúc vật sức do nghiệp tạo. Mắt kiếp sống chấm dứt khi tâm rời đi. Cho đến khi nào tâm rời đi thì người và còn sống. Người ta không thể biết khoanh giới gian tâm của người khác sanh và đi ngoài trừ người đó có tha tâm thông. Đức Phật và đức thầy của ngài đã có tâm này cho nên có thể biết chính xác thời gian chết của người khác.

Chúng ta có thể hỏi, nghiệp gì trong kiếp sống của chúng ta tạo ra tâm tái tạo của kiếp sống kế. Mắt sự người tin rằng, do làm nhiều hành động thiện trong kiếp này cho nên họ tin chắc sự tái sinh của họ an vui. Nghiệp tạo ra sự tái sinh thì không cần thiện tạo kiếp này. Trong quá khứ cũng như trong kiếp hiện tại chúng ta đã tạo nghiệp bất thiện làm nghiệp thiện và những nghiệp này có những mức độ khác nhau. Mắt sự nghiệp trừ quả trong cùng mắt kiếp mà chúng ta đã tạo, mắt sự nghiệp trừ quả trong hình thức tâm tái tạo của kiếp tiếp theo, hoặc chúng trừ quả trong tiến trình của kiếp tiếp theo. Chúng ta thấy hiện nay hành động trong kiếp quá khứ có thể dẫn đến tái sinh những quả trừ quả. Chúng ta không biết nghiệp nào sẽ tạo ra sự tái sinh tiếp của chúng ta.

Nếu nghiệp bất thiện dẫn đến sự tái sinh của kiếp sống kế sẽ có sự tái sinh đau khổ. Trong

trở lại ng h p này nh ng tâm phát sanh tr c sát na tâm là tâm b t thi n và chúng bi t m t c nh b t l c. Tâm tái t c c a ki p s ng k t p n i tâm t , chúng bi t cùng c nh b t l c đó. N u nghi p thi n đ n đ n s tái sanh thì s có s tái sanh an vui. Trong trở lại ng h p này tâm thi n phát sanh tr c sát na tâm t và chúng bi t c nh l c, Tâm tái t c c a ki p s ng k bi t cùng c nh l c đó.

Ng i ta mu n bi t chính xác v s tái sanh an vui c a mình b ng cách ki m soát nh ng tâm cu i cùng trở lại tâm t , b ng cách t o cho h có tâm thi n không? M t s ng i m i ch T kh u đ n t ng kinh cho ng i s p ch t đ giúp h có nhi u tâm thi n. Tuy nhiên, không ai b o đ m r ng s tái sanh c a ng i đó s an vui, h nh phúc, ngo i tr ng i đó đ t đ c m t trong b n t ng thánh. Tâm luôn luôn kh ng ch chúng ta. Bây gi chúng ta có th ki m soát tâm c a chúng ta đ c không? Vì chúng ta không th th c hi n đ c đi u này, làm th nào chúng ta có th ki m soát tâm c a chúng ta t th i đ i m trở lại khi ch t? Không ai có th quy t đ nh v s tái sanh c a mình trong ki p s ng t ng lai. Sau nh ng tâm b t thi n và nh ng tâm thi n cu i cùng trong đ i s ng đã di t thì tâm t phát sanh. Tâm t đ c n i t i p b i tâm tái t c c a ki p s ng t ng lai. Khi tâm tái t c phát sanh thì m t ki p s ng m i l i b t đ u. Khi nào còn nghi p thì v n còn ki p s ng t ng lai.

Tâm tái t c th c hi n nhi m v tái sanh. Nó "n i li n" ki p s ng quá kh v i ki p s ng hi n t i. B i vì ch có tâm đ u tiên c a ki p s ng th c hi n nhi m v tái sanh, ch có m t tâm tái t c trong đ i s ng. Không có b n ngã luân h i t ki p này sang ki p khác; ch có Danh s c sanh và di t. Ki p s ng hi n t i thì khác bi t v i ki p s ng quá kh nh ng nó liên t c cho đ n ki p s ng hi n t i đ c ki p s ng quá kh làm duyên. Vì tâm tái t c n i t i p tâm t c a ki p s ng quá kh , nh ng khuynh h ng ng ng m đ c tích lũy trong ki p quá kh t i p di n v i tâm tái t c. Nh v y, ng i ta có nh ng s thích trong ki p s ng hi n t i là do nhân duyên trong quá kh .

Tâm tái t c là k t qu c a hành đ ng thi n ho c hành đ ng b t thi n đã làm trong quá kh . C nh mà tâm tái t c bi t, nh chúng ta hi u, thì gi ng nh c nh tâm b t thi n ho c tâm thi n quá kh bi t mà nó phát sanh tr c tâm t c a ki p s ng quá kh . *Thanh t nh đ o* (XVII, 164-168) gi i thích b ng cách so sánh r ng m c dù ki p hi n t i khác v i ki p quá kh nh ng nó có s liên t c. Chúng sanh đ c tái sanh thì không gi ng nh chúng sanh trong ki p quá kh , nh ng nó đ c tr duyên do ki p quá kh . Nó "không tuy t đ i gi ng nhau mà cũng không tuy t đ i khác nhau", nh

Thanh t nh đ o

gi i thích. Chúng ta xem ph n tâm tái t c:

*Có thể mô tả hình ảnh tiếng vang,
Đưa ví dụ cho sự lặp lại tiếng nói,
Tiếp diễn nhau, nên không thể nói,
Là tiếng vọng hay đã biết.*

Và ở đây, để minh họa thực tế này thì tiếng vọng, ánh sáng, dù in, bóng trong gương, nó không đến đây từ sự hiện quá khứ, nó phát sinh do nhân duyên thực sự hiện hữu quá khứ. Vì tiếng vọng, ánh sáng, dù in, hình bóng, có âm thanh... làm nhân cho chúng và chúng hiện hữu không đi đâu cả, như vậy thực tế này cũng như thế.

Và với dòng tiếng vọng thì nó không có tiếng vọng hay đã biết. Vì nếu nó hoàn toàn giống nhau trong dòng tiếng vọng thì sự không có vấn đề sự đồng. Và như vậy nếu nó hoàn toàn khác biệt nhau, sự đồng sự không chuyển hóa sự đồng. Và như vậy để với pháp duyên sinh ... Do vậy, ở đây không nên nói chúng không hoàn toàn giống nhau hoặc hoàn toàn khác nhau.

Nếu người ta không hiểu rằng tái sinh là kết quả của nghiệp thì hoàn toàn trong việc tái sinh và chúng nào còn nghiệp thì chúng sanh còn sanh tử luân hồi. Vì vô minh người ta không thấy nguy hiểm của sự tái sinh. Hiện nay chúng ta đang sống trong cõi nhân loại như người cho đến khi nào chúng ta chưa dứt được mầm tử trong bản tính thanh thì chúng ta không dám bỏ đi mầm sống không sai lầm mầm tử trong bản tính ác đố. Tất cả chúng ta đã tạo ra nghiệp bất thiện làm nghiệp bất thiện trong những kiếp khác nhau. Có ai biết những hành động nào sẽ phát sinh tâm tái tạo của kiếp sống tiếp theo, cho dù chúng ta vẫn tiếp tục thực hiện những hành động thiện? Một số người nghĩ rằng tái sinh trên cõi trời thì họ không thể hiểu được, những họ không hiểu kiếp sống trên cõi trời thì không trở lại, sau khi hết tuổi trẻ, thì mầm ác nghiệp mà họ đã tạo trong quá khứ có thể tái sinh trong kiếp khác.

Chúng ta xem trong 'Kinh Hiện Ngu (Trung Bộ kinh tập III, 129) khi đức Phật giảng trong vấn đề Jeta, thỉnh xá của ông Cấp Cô Độc, ngài dạy cho các thầy Tỷ Khưu về sự đau khổ trong đời ác và sự đau khổ của bàng sanh. Đức Phật dạy:

"Nếu bạn thấy Tỷ Khưu, trong nghiệp pháp môn, Như Lai tuyên thuyết về bàng sanh, những khó khăn thích cho đời đời, này các Tỷ Khưu vì có quá nhiều sự đau khổ của loài bàng sanh.

Này chớ Tỳ khưu, giở ng nhứt mọt ngườ i ném mọt khúc cây có mọt cái lờ xu ng bi n. Gió tồ phồ ng th i khúc cây trôi đ i tồ phía. Có mọt con rùa mù mọt trăm năm n i trên mọt bi n mọt lờ n. Này các th y Tỳ kh u, các th y nghĩ gì? Con rùa mù đó có th chui cồ cồ a nó vào trong lờ h ng cồ a khúc cây đ i c không?"

"N u có, b ch Th Tôn, ch mọt lờ n trong th i gian r t dài."

"Dù s m hay mu n, này chớ Tỳ kh u, con rùa mù đó có th chui vào lờ cây; Nh Lai nói r ng, này chớ Tỳ kh u, còn khó h n đ i u đó n a, ngườ i ngu mà sanh vào bi n đ i ng ác đ o thì khó sanh làm ngườ i. Này chớ Tỳ kh u, đó là nguyên nhân gì? Vì đó h không hành theo pháp, tâm không an t nh, không làm đ i u thi n, không làm phồ c. Này chớ Tỳ kh u, vì đó chúng cồ u xé lờ n nhau, ăn th t lờ n nhau. Này chớ Tỳ kh u, đôi khi mọt lờ n trong th i gian r t lâu, n u ngườ i ngu đ i c tái sanh làm ngườ i, h sanh trong gia đ i nh th p hèn: gia đ i nh làm ngh th s n, làm ngh đ n tre, làm ngh đ ng xe, làm ngh đ ph n, trong mọt gia đ i nh nghèo khó nh v y, thì nh ng nhu cồ u v t ch t h ng ngày r t nghèo túng. Xa h n n a, h b t h nh, x u xí, khó nh n, l n th p, b nh ho n, mù lòa hay t t nguy n; h s thi u th n th c ăn, th c u ng, qu n áo, xe c , tr n g hoa, h ng th m, gi ng n m, ch và ánh sáng; h s hành thân ác h nh, kh u ác h nh, ý ác h nh. B i vì thân kh u ý b t t nh nh v y, cho nên sau khi thân ho i m ng chung, h sanh vào kh c nh, ác thú, đ a x , đ a ng c..."

...này chớ Tỳ kh u, đây là đ a x hoàn toàn viên mãn cồ a ngườ i ngu..."

Đ c Ph t đ y s nguy hi m cồ a tái sanh theo nhi u cách khác nhau. Ng ài đ y r ng sanh là kh ; sau cái sanh là già b nh và ch t. Ng ài ch cho th y thân thì b t t nh và ng ài cũng nh c nh m i ngườ i r ng, ngay thân này thì cũng vô th ng, kh n ão và vô ngã. N u chúng ta cồ ti p t c ch p thân tâm cồ a mình là b n ngã thì không th nào thoát kh i sanh tồ luân h i.

Chúng ta xem *Tồ ng ng b kinh* (II, ph m *Nidàna*, ch ng XV, *Tồ ng ng Vô th y*, 10, ng i) khi Đ c Ph t ng *Rajagaha*, trên núi Linh Th u, ng ài đ y cho chớ Tỳ kh u:

Này chớ Tỳ kh u, vô th y là luân h i. Kh i đ i m thì không th nêu rõ, đ i v i s l u chuy n luân h i cồ a chúng sanh, do vô minh và tham ái trói bu c..."

Này chớ Tội khờ u, xớng cớ a mọt ngớ i trong vô lờng kiếp có thể là mọt đờ i xớng, mọt chớ ng xớng, mọt đờ ng xớng lờn nhủ núi *Vepulla*, nờ u có ngớ i thu gom tít cớ nhớ ng xớng này và gìn giớ không cho bớ hớ hoớ i.

Đờ u này là thớ nào? này các thớ y Tội khờ u, vô thớ y là luân hớ i. Khớ i đờ m không thớ nêu rõ đờ i vớ i sớ lờ u chuyờn luân hớ i cớ a chúng sanh, do vô minh và tham ái trớ buớ c...

Đờ c Thớ Tôn đờ y nhớ vớ y. Sau đó ngài đờ y thêm:

*Nhớ xớng ngớ i chớ t thành đờ ng
Sớ ng trong vô sớ lờng kiếp
Có thể cao bớ ng núi lờn
Bớ c đờ o sớ đờ y nhớ thớ.
Nó cao lờn nhớ núi *Vipula*
Phía bớ c cớ a núi *Linh Thớ u*
Núi cớ a thành phớ xớ *Magadha*.
Khi ngớ i đờ t đờ c tuớ quán
Sớ thớ y đờ c bớ n thánh đờ
Khớ và nguyên nhân cớ a khớ
Níp bàn là con đờ ng hớ nh phúc
Con đờ ng thánh đờ o tám ngành
Đờ n đờ n chớ m đờ t khớ đờu.
Vớ y có thể luân hớ i
Không quá bớ y kiếp làm ngớ i
Sớ đờ n trớ mớ i đờu khớ
Và tít cớ mớ i *Kiớ t sớ*.*

Thớ t là may mớ n đờ c sanh làm ngớ i, nớ i mà chúng ta có thể tu tếp Thiớ n quán. Khi đờ t đờ c bớ c thánh Tu đà huớ n, chúng ta thớ c chớ ng đờ c Tội thánh đờ. Do đó chúng ta không còn tái sanh nhiớ u hớ n bớ y lờn và chúng ta tin chớ c rờng sớ không còn sanh tớ luân hớ i nớ a.

CÂU HỚ I:

1/- Tâm có bao nhiêu chức năng?

2/- Tâm có bốn loại: bất thiện, thiện, quỳ và trung. Tâm tái tạo thuộc loại nào?

3/- Có phải tái sinh làm người thì luôn luôn là kết quả của nghiệp thiện?

4/- Khi nào kiếp sống của con người bắt đầu?

5/- Tại sao sanh là khổ?

Chú thích:

[1] Có những cõi khác nhau mà con người tái sinh và không tái sinh trong tất cả các cõi có cả danh lẫn sắc. Trong vài cõi chỉ có danh và trong một cõi chỉ có sắc.

[2] **Patisandhi**: nơi khởi đầu, nó khởi đầu kiếp sống quá khứ và khởi đầu kiếp sống hiện tại. Nó thường được dịch là thức tái sinh, nhưng vì không có con người tái sinh, cho nên thức tái sinh có lẽ thì đúng hơn

---o0o---